

สิ่งดึงดูดใจในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนโดยใช้สิมอีสานเป็นฐาน กรณีศึกษาสิมวัดหนองบัวเจ้าป่า
อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

Community's Tourist Attractions using Ordination Halls (Sim Isaan) as a Base,
Case Study: Nong Bua Chaopa Temple in Satuek District, Buriram Province

กฤษณ์ ปิตาทะสังข์, วิสาข์ แผงเวียง, สมบัติ ประจัญสานต์, ปิยชนม์ สังข์ศักดิ์*

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนและวิเคราะห์ชุมชน ศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวในชุมชนโดยอาศัยสิมวัดหนองบัวเจ้าป่าเป็นฐาน และเสนอแนวทางการออกแบบรายการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยทำการศึกษาในพื้นที่ 3 แห่ง คือ ชุมชนหนองบัวเจ้าป่า หนองบัวเงิน และหนองบัวเหนือ อ.สตึก จ.บุรีรัมย์ การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน และมีการวิเคราะห์เชิงปริมาณโดยใช้สถิติ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนทั้งสามแห่งเป็นชุมชนชาวไทยภูเขาที่มีบรรพบุรุษกลุ่มเดียวกัน มีทรัพยากรท่องเที่ยวที่เป็นสิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยว 3 ประเภท ได้แก่ 1) ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์โบราณสถานและโบราณคดี คือ สิมวัดหนองบัวเจ้าป่า 2) ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ได้แก่ สระหนองบัวและแม่น้ำมูล และ 3) ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทวัฒนธรรม กิจกรรมและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชาติพันธุ์ไทย ส่วนแนวทางการออกแบบรายการท่องเที่ยวโดยชุมชนประกอบด้วย การออกแบบสัญลักษณ์และแผนที่ท่องเที่ยวชุมชน การออกแบบรายการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการสร้างคู่มือการท่องเที่ยวชุมชน “เยือนสิม ยลศิลป์” ซึ่งผลการประเมินความพึงพอใจต่อคู่มือการท่องเที่ยวชุมชนดังกล่าวอยู่ในระดับพึงพอใจมาก ซึ่งชุมชนสามารถนำคู่มือการท่องเที่ยวใช้เป็นสื่อการศึกษา สื่อเรียนรู้ภายในชุมชน และยังใช้เป็นสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวชุมชนได้

Abstract

The purposes of this study were: to study the context of the community and analyze the community, to study tourism resources in the community based on Nong Bua Chaopa Temple, and to propose guidelines for the design of community-based tourism programs. This study was conducted in 3 communities: Nong Bua Chaopa, Nong Bua Nguen and Nong Bua Nua in Satuek district, Buriram province by using qualitative method. A community-based participatory analysis was employed in qualitative data analysis and quantitative analysis using mean and standard deviation. The results showed that 3 communities were Thai Kui people with the same ancestors. There are 3 types of tourism

* อาจารย์สาขาวิชาเทคโนโลยีสถาปัตยกรรม คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

attractions resources: 1) Historical and archaeological tourism resource, the sim of Nong Bua Chaopa Temple. 2) Natural tourism resources, Nong Bua pond and the Mun River. And 3) cultural, traditional tourism resources and activities related Thai Kui. Guidelines for community-based tourism design consisted of: designing symbols and travel maps, designing travel program, and creating a travel handbook “Visit Sims, Appreciate Arts”. The result of satisfaction survey revealed that the satisfaction towards the handbook was at a high level. Moreover, the community can use the “Visit Sims, Appreciate Arts” handbook as educational media in schools as well as community-based learning media. It can also be used as a public relation media for community tourism.

Keywords: community’s tourist attractions, Nong Bua Chaopa Temple’s sim, Thai-Kui people (Suay), the design of travel programs

บทนำ

การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเป็นทางออกทางหนึ่งที่สำคัญของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นแบบบูรณาการ ที่ทำให้เกิดความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจและสังคม สมดุลระหว่างชุมชนเจ้าบ้านและผู้มาเยือน อีกทั้งการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนยังนำไปสู่การพัฒนาตามแนวทางประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 โดยยึดหลักความพอประมาณ อาศัยความมีเหตุผลในการพิจารณาเพื่อให้ชุมชนมีภูมิคุ้มกัน พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต อัตลักษณ์ประจำถิ่นเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางสังคมวัฒนธรรม และด้านกายภาพเกิดการอนุรักษ์ รักษา ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติ การควบคุม ส่งเสริมสิ่งปลูกสร้างทางกายภาพของชุมชนเป็นต้น แต่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนจะเกิดได้หากแนวคิดของเจ้าบ้านได้เป็นไปตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีปัจจัยสำคัญนั้นคือ การมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งนี้ตาม พ.ร.บ. การปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ระบุให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจในการจัดการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้ จึงเป็นโอกาสที่ดีหากได้มีการส่งเสริมศักยภาพของชุมชนด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วม ย่อมเป็นส่วนสร้างกรอบคิดแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนให้เข้มเเข้มเติบโตขึ้นในชุมชนได้

จังหวัดบุรีรัมย์ เดิมเคยเป็นจังหวัดทางผ่านไปยังอีสานใต้ของประเทศไทย แม้จะมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เข้ามาท่องเที่ยวภายในจังหวัด โดยมีสถานที่ท่องเที่ยวทั้งทางอารยธรรมขอมโบราณ เช่น ปราสาทพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำ รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น อ่างเก็บน้ำห้วยตลาด ห้วยจรเข้มาก อ่างเก็บน้ำสนามบิน แต่มูลค่าทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นกับการท่องเที่ยวก็ยังไม่สูงเนื่องจากไม่สามารถดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเพิ่มจำนวนคืนการพักค้างได้ แต่ในปัจจุบันตั้งแต่ปี พ.ศ.2552 ได้มีการก่อตั้งสโมสรฟุตบอลบุรีรัมย์ พีอีเอ (Buriram PEA) และการสร้างสนามฟุตบอลอินเตอร์ คาสเซิล สเตเดียม (Thunder Castle Stadium) ได้บันทึกลงกินเนสบุ๊กว่า

เป็นสนามฟุตบอลในระดับฟีฟ่าแห่งเดียวในโลกที่ใช้เวลาก่อสร้างน้อยที่สุดในโลกคือ 256 วัน จนปัจจุบันมีการเปลี่ยนชื่อสโมสรบุรีรัมย์ ฟีอีเอ เป็นสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด และมีการต่อเติมอัฒจันทร์ที่นั่งให้สามารถจุผู้ชมได้ 33,000 คน ทำให้จังหวัดบุรีรัมย์มีการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว อันเกิดจากการท่องเที่ยวและการกีฬา เนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นใหม่อีกหลายแห่งเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการเปิดสนามแข่งรถ บุรีรัมย์ ยูไนเต็ด อินเตอร์เนชั่นแนล เซอร์กิต (Buriram United International Circuit) หรือ (BRIC) ทำให้ได้มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางเข้ามาเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวและมาดูการแข่งขันกีฬาระดับโลก จึงเป็นโอกาสอันดีที่ชุมชนท้องถิ่นจะได้มีการเตรียมพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติที่เข้ามาอยู่ในจังหวัดเพื่อให้ได้มีโอกาสสัมผัส เรียนรู้วัฒนธรรมในชุมชน ซึ่งการเตรียมพร้อมต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผล และร่วมรับประโยชน์ หากชุมชนมิได้เตรียมพร้อมจะเกิดผลกระทบต่ออัตลักษณ์ของชุมชนจากการไหลบ่าของนักท่องเที่ยว

สิมวัตหนองบัวเจ้าป่า เป็นอุโบสถพื้นถิ่นสร้างราว ปี พ.ศ.2488 ชุมชนได้ร่วมกันอนุรักษ์อาคารร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ทำให้ได้รับรางวัลอาคารอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมดีเด่นประจำปี 2556 จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ ทำให้ชุมชนชาบซึ่งในพระมหากษัตริย์คุณที่มีต่อมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน คณะผู้วิจัยและชุมชนจึงเกิดแนวคิดในการศึกษา พื้น วัฒนธรรมด้านอื่นของชุมชนไทยภูยก บ้านหนองบัวเงิน อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ โดยอาศัยสิมวัตหนองบัวเจ้าป่าเป็นฐาน เพื่อการอนุรักษ์คุณค่าของชุมชนมิให้สูญสลายยังคงอยู่เป็นรากเหง้ามรดกทางวัฒนธรรม สร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของชุมชน และเตรียมพร้อมในการเป็นสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดการสืบสานต่อยอดวัฒนธรรมเกิดใช้ประโยชน์เชิงการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทของชุมชน และวิเคราะห์ชุมชน
2. เพื่อศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวในชุมชนโดยอาศัยสิมวัตหนองบัวเจ้าป่าเป็นฐาน
3. เพื่อเสนอแนวทางการออกแบบรายการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative method) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีที่หลากหลาย ได้แก่ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์กับผู้รู้ การสนทนากลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การจัดเวทีเพื่อรับฟังความคิดเห็นของชุมชนในการวิเคราะห์ชุมชน การจัดศึกษาดูงานหมู่บ้านท่องเที่ยวต้นแบบและสรุปบทเรียนจากการศึกษาดูงาน การจัดเวทีเพื่อออกแบบรายการท่องเที่ยว การประเมินคู่มือการท่องเที่ยวชุมชน และ การจัดเวทีเพื่อคืนข้อมูลแก่ชุมชนและให้ชุมชนได้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ บันทึกสนาม แบบสัมภาษณ์ แผนที่ความคิด แผนที่เดินดิน ภาพตัดขวาง แผนภาพวงจรชีวิต 12 เดือน แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม แนวคำถามในการจัดเวทีชุมชน และแบบประเมินความพึงพอใจคู่มือการท่องเที่ยวชุมชน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์แบบมีส่วนร่วมกับชุมชน การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ได้แก่ การตรวจสอบข้อมูลในเวลาที่แตกต่างกัน การตรวจสอบข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกัน และการตรวจสอบข้อมูลจากผู้เก็บรวบรวมข้อมูลหลายๆ คน และใช้สถิติ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในการวิเคราะห์ความพึงพอใจที่มีต่อคู่มือท่องเที่ยวชุมชน

ผลการวิจัย

1. บริบทชุมชนและการวิเคราะห์ชุมชน

หมู่บ้านหนองบัวเจ้าป่า บ้านหนองบัวเหนือ และบ้านหนองบัวเงิน แต่เดิมถือเป็นหมู่บ้านเดียวกัน ซึ่งประวัติความเป็นมาของการก่อตั้งหมู่บ้านนี้เริ่มโดยชาวไทยภูเขา (ส่วย) ซึ่งมีอาชีพเลี้ยงช้าง ชื่อนายวัง ยิบรัมย์ (กำหลวงวัง ยิบรัมย์) พร้อมทั้งลูกหลานและเพื่อนบ้านรวม 7 ครอบครัว จากหมู่บ้านกะโพ บ้านตากกลาง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดสุรินทร์ อพยพมาตั้งถิ่นฐานบริเวณนี้ ชื่อหมู่บ้าน “หนองบัวเจ้าป่า” นี้เป็นการตั้งชื่อหมู่บ้านตามชื่อของหนองน้ำขนาดใหญ่บริเวณที่ตั้งหมู่บ้านซึ่งมีบัวสีขาว (บัวหลวง) ขึ้นเต็มหนองน้ำ จึงได้เรียกว่า “หนองบัว” ส่วนคำว่า เจ้าป่านั้นมาจากผู้ตั้งหมู่บ้านคือกำหลวงวัง ยิบรัมย์ ที่ใช้ช้างเป็นพาหนะในการพาลูกหลานอพยพเดินทางมา ช้างเป็นสัตว์ใหญ่เป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมือง จึงเรียกว่า “เจ้าป่า” ปัจจุบันบ้านหนองบัวเจ้าป่า หมู่ที่ 5 อยู่ในเขตการปกครองของ ตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อปี พ.ศ. 2514 บ้านหนองบัวเจ้าป่ามีประชากรและครัวเรือนเป็นจำนวนมากขึ้น จึงได้ขอแยกหมู่บ้านออกไปเรียกหมู่บ้านใหม่ว่าบ้านหนองบัวเหนือ เนื่องจากอยู่ทางทิศเหนือของบ้านหนองบัวเจ้าป่า ต่อมาปี พ.ศ.2527 ได้มีการขอแยกหมู่บ้านออกไปอีกหมู่บ้านหนึ่ง และตั้งชื่อว่าบ้านหนองบัวเงิน

การก่อตั้งวัดหนองบัวเจ้าป่าเริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2450 ชาวบ้านหนองบัวเจ้าป่าโดยการนำของ นายนวน ถานะ ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ได้จัดสร้างที่พักร่มเพื่อเป็นวัดประจำหมู่บ้านใกล้ๆ กับสระหนองบัว และตั้งชื่อวัดว่า “วัดหนองบัวเจ้าป่า” เมื่อปี พ.ศ. 2488 พระครูสุจิตต์ ธรรมประทีป (หลวงพ่อเฮา) ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดหนองบัวเจ้าป่า เจ้าคณะอำเภอและรองเจ้าคณะจังหวัดในขณะนั้น เป็นผู้นำชาวบ้านและหมู่บ้านใกล้เคียงร่วมสร้างอุโบสถหรือสิมวัดหนองบัวเจ้าป่าขึ้น เป็นการสร้างโดยใช้ความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้าน อาคารอุโบสถนั้นได้ว่าจ้างช่างชาวจีนที่มีฝีมือทางช่างก่อสร้างถนัดงานปูนเป็นผู้ก่อสร้าง ชาวบ้านได้ช่วยกันเผาอิฐ หาบอิฐมาอำนวยความสะดวกให้ช่าง สี่ที่ใช้ในการทาผนังภายนอกอุโบสถใช้เปลือกหอยนำมาเผาแล้วทำให้ละเอียดผสมกับสี ทำให้มีความคงทนของสี อุโบสถวัดหนองบัวเจ้าป่าได้รับรางวัลอาคารอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมดีเด่นประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๖ ซึ่งเป็นรางวัลพระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จัดโดยสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ ชุมชนเข้ารับพระราชทานรางวัล เมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๕๘ ณ ศาลาศิลป์ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน

นอกจากนี้ ชาวบ้านชุมชนหนองบัวเจ้าป่า หนองบัวเหนือ และหนองบัวเงิน ทั้ง 3 ชุมชน ล้วนมีวิถีชีวิตที่ความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวไทยภูเขาตั้งแต่ยุคโบราณ ได้แก่ การแต่งกาย ผ้าขึ้นตีนโยง ภาษา อาหาร ประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรม ภูมิปัญญาและการดำเนินชีวิตประจำวัน

2. ทรัพยากรท่องเที่ยวในชุมชนโดยอาศัยสิมวัตหนองบัวเจ้าป่าเป็นฐาน

ชุมชนหนองบัวเจ้าป่า หนองบัวเหนือ และหนองบัวเงิน มีทรัพยากรท่องเที่ยวที่เป็นสิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยว 3 ประเภท ดังนี้

2.1) ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถานและโบราณคดี ได้แก่ สิมวัตหนองบัวเจ้าป่า เป็นสถาปัตยกรรมที่มีความโดดเด่นและได้รับรางวัลอาคารอนุรักษ์ศิลปะสถาปัตยกรรมดีเด่น ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๖ ซึ่งเป็นรางวัลพระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จัดโดยสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นความภาคภูมิใจของชาวบ้านทั้ง 3 หมู่บ้าน

2.2) ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ได้แก่ สระหนองบัว ซึ่งเป็นสระน้ำที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและในสระมีบัวหลวงเกิดขึ้นจึงเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้าน หนองบัวเจ้าป่า และแม่น้ำมูลก่อให้เกิดประเพณีแข่งเรือ และวิถีการกินข้าวป่าริมมูล ระหว่างเดือนเมษายน-พฤษภาคม และช่วงเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม เป็นความผูกพันระหว่างคนในท้องถิ่นกับแม่น้ำมูล

2.3) ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม ประกอบด้วย สถานที่สำคัญในชุมชน ศาลเจ้าพ่อศรีนครเตา ศาลเจ้าพ่ออุดม ศาลพญานาคราช ศาลเจ้าพ่อแดง ศาลเจ้าปู่เหล็กไหล ภาษาภูเขา อาหารพื้นถิ่น ไทยภูเขา อาชีพเสริมการทอผ้าขึ้นตีนโยง งานจักสาน สานเสื่อ สานส้มไก่ ภูมิปัญญาชาวภูเขา การคล้องช้าง เชือกปะกำ ศาลปะกำ พิธีรำแม่เมต และประเพณีการแข่งขันแข่งเรือ

3. แนวทางการออกแบบรายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

แนวทางการออกแบบรายการท่องเที่ยวโดยชุมชนประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ การออกแบบสัญลักษณ์และแผนที่ท่องเที่ยวชุมชน การออกแบบรายการท่องเที่ยวโดยชุมชน การสร้างคู่มือการท่องเที่ยวชุมชน และการประเมินคู่มือการท่องเที่ยวชุมชน ดังนี้

3.1 การออกแบบสัญลักษณ์และแผนที่ท่องเที่ยวชุมชน โดยนำผลการศึกษาเกี่ยวกับบริบทชุมชนและการทำแผนที่เดินดิน นำมาพัฒนาเป็นสัญลักษณ์และแผนที่ท่องเที่ยวชุมชน ดังนี้

1) ออกแบบสัญลักษณ์ของชุมชนโดยใช้แนวคิดหลักจากชื่อของชุมชน นั่นคือ “บ้าน” คือจุดรวมใจของ 3 หมู่บ้าน ออกแบบจากหน้าจั่วของสิมวัตหนองบัวเจ้าป่า “หนองบัว” คือสระน้ำ ออกแบบโดยนำเอกลักษณ์รูปแบบบัวและดอกบัวมาใช้สร้างองค์ประกอบ และ “เจ้าป่า” คือช้าง เป็นสัตว์ที่มีความผูกพันกับคนในชุมชน ออกแบบเป็นช้างสามเชือกเพื่อเป็นตัวแทนของพ่อ แม่ และลูก ซึ่งเป็นพื้นฐานครอบครัวหรืออีกนัยหนึ่งแสดงถึงความเป็นครอบครัวของสามชุมชนที่มีความผูกพัน รักใคร่กลมเกลียวกัน

ภาพที่ 1 การออกแบบสัญลักษณ์ของชุมชน

2) ออกแบบสัญลักษณ์ที่ใช้แทนพื้นที่สำคัญในชุมชนให้เพื่อให้เกิดความสวยงามและมีความน่าสนใจ ซึ่งมีสัญลักษณ์จุดต่าง ๆ ได้แก่ วัดหนองบัวเจ้าป่า รางวัลอาคารอนุรักษ์ ผ้าทอขึ้นตั้นโยง ติดต่อสบถาม จุดรวมพล สุขา ชาย หญิง บ้านชาวภูย ศาลปะกำ ที่จอดรถ พิธีรำแม่มด สระหนองบัว จุดถ่ายภาพ อาหาร โรงเก็บเรือ ศาลปู่ตา บ้านหมอแคน และสานส้ม

ภาพที่ 2 สัญลักษณ์ที่ใช้แทนพื้นที่สำคัญในชุมชน

3) ออกแบบแผนที่ท่องเที่ยวชุมชนเพื่อระบุจุดท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้แวะเที่ยวชม เช่น สิมวัดหนองบัวเจ้าป่า ร้านอาหาร โฮมสเตย์ ศาลเจ้าพ่ออุดม สวนต้นหม่อน แปลงผักปลอดสารพิษ ศาลปะกำ ทางช้างผ่าน แหล่งอาหารเพื่อสุขภาพ บ้านผู้ใหญ่บ้าน

ภาพที่ 3 แผนที่ท่องเที่ยวชุมชนหนองบัวเจ้าป่า

3.2 การออกแบบรายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้วิจัยและชุมชนร่วมกันออกแบบรายการท่องเที่ยวในชุมชนหนองบัวเจ้าป่า และได้รายการท่องเที่ยว 2 รายการได้แก่ รายการท่องเที่ยวในชุมชนแบบไป-กลับ และรายการท่องเที่ยวชุมชนแบบ 2 วัน 1 คืน ทั้งสองรายการมีจุดท่องเที่ยวที่สำคัญคือ การสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์และชมความงามของสิมวัดหนองบัวเจ้าป่า

3.3 การสร้างคู่มือการท่องเที่ยวชุมชน ผู้วิจัยได้นำเนื้อหาสำคัญทั้งหมดมาสร้างเป็นคู่มือท่องเที่ยวชุมชนในชื่อ “เยือนสิม ยลศิลป์” (ขนาด A5 32 หน้า) โดยมีการปรับปรุงแก้ไขโดยชุมชน 3 ครั้ง ก่อนจะจะเป็นคู่มือท่องเที่ยวชุมชนฉบับจริง

ภาพที่ 4 คู่มือการท่องเที่ยวชุมชน “เยือนลิม ยลศิลป์”

3.4 การประเมินคู่มือการท่องเที่ยวชุมชน ผลการศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อคู่มือท่องเที่ยวชุมชน “เยือนลิม ยลศิลป์” จากผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 108 คน โดยสรุปพบว่า ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อคู่มือท่องเที่ยวชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับพึงพอใจมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.29 เมื่อวิเคราะห์รายด้าน พบว่า ด้านการออกแบบสิ่งพิมพ์ ผู้ตอบแบบสอบถามพึงพอใจในภาพรวมระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.31 ด้านเนื้อหา ผู้ตอบแบบสอบถามพึงพอใจในภาพรวมระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.28 และด้านการออกแบบรายการท่องเที่ยวที่นั่นผู้ตอบแบบสอบถามพึงพอใจในภาพรวมระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.27

อภิปรายผลการวิจัย

1. สิ่งดึงดูดใจในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนหนองบัวเจ้าป่า สามารถพัฒนาให้เป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ลิมวัดหนองบัวเจ้าป่า เป็นสิ่งดึงดูดใจในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่สำคัญที่สุดของชุมชนหนองบัวเจ้าป่า ซึ่งเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถานและโบราณคดี การศึกษานี้ได้ข้อค้นพบว่าชุมชนหนองบัวเจ้าป่ามีสิ่งดึงดูดใจในแหล่งท่องเที่ยวสำคัญอีกหลายแห่ง ส่วนใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะชาวไทยภูเขา เช่น สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ศาลเจ้าพ่อศรีนครเตา ศาลเจ้าพ่ออุดม ศาลพญานาคราช ศาลเจ้าพ่อแดง ศาลเจ้าปู่เหล็กไหล ภาษาภูเขา อาหารพื้นถิ่นไทยภูเขา การทอผ้าชิ้นตีนโยง งานจักสาน สานเสื่อ สานส้มไม้ ศาลปะกำและเชือกปะกำ พิธีรำแม่ต และประเพณีการแข่งขันเรือ เป็นต้น นับว่าเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวจำนวนมากพอที่จะดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเที่ยวชม สอดคล้องกับงานวิจัยของ กาญจนา แก้วเทพ (2549 : 56) ได้เสนอว่าการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เกิดความยั่งยืน ต้องอยู่บนพื้นฐานของวิถีชีวิตของแต่ละชุมชน

อย่างไรก็ตาม หากชุมชนพร้อมที่จะเปิดหมู่บ้านเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควรมีการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวดังกล่าวข้างต้นให้มีสภาพที่เหมาะสมและพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกในชุมชน เพื่อรองรับการเข้ามาเที่ยวชมของนักท่องเที่ยวในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของรุ่งรัตน์ หัตถกรรม (2545 : 66-67) ที่ได้ทำการศึกษาแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านทอผ้าไหม ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้เสนอแนวทางการพัฒนาด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของชุมชน ประกอบด้วย การปรับปรุงสภาพผิวถนน การจัดตั้งศูนย์บริการข้อมูลทางการท่องเที่ยว การสร้างห้องน้ำสาธารณะ การจัดตั้งองค์กรทางด้านการท่องเที่ยวของชุมชนให้พร้อม

2. การออกแบบรายการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมสร้างความภาคภูมิใจ ความเป็นเจ้าของแก่ชุมชน

การออกแบบรายการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการวิจัยที่ได้สร้างความตื่นตัวให้แก่ชุมชน เมื่อชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์ วางแผน ออกแบบรายการท่องเที่ยวปรับปรุงและแก้ไขรายการร่วมกัน กระบวนการดังกล่าวทำให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง ชุมชนเห็นแนวทางในการพัฒนาทรัพยากรที่มีอยู่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ทำให้เห็นโอกาสในการพัฒนาชุมชนร่วมกัน สอดคล้องกับการศึกษาของ พจนา สวนศรีและสมภพ ยี่จ่อหอ (2556 : 6) กล่าวถึงการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่าหากไม่ได้ใช้แนวคิดและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว และวางแผนการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างบูรณาการ ทำให้เกิดการลอกเลียนแบบกิจกรรมท่องเที่ยว และชุมชนไม่ชัดเจนเรื่องเป้าหมายและหลักการการทำงานเป็นการจัดการโดยคนภายนอก คนในชุมชนไม่ได้วางแผนในการจัดการหรือทำงานด้วยกันเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งสู่เรื่องรายได้มากกว่าการจัดการสิ่งแวดล้อมหรือการมองประโยชน์โดยรวมที่ชุมชนจะได้รับ

นอกจากนี้คู่มือการท่องเที่ยวชุมชนที่ได้จัดทำขึ้นยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่คนในชุมชน การออกแบบอย่างถูกต้องและสวยงามสามารถใช้ในการประชาสัมพันธ์ชุมชนให้บุคคลภายนอกได้รู้จักชุมชนได้เป็นอย่างดี เป็นกลไกที่จะช่วยให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของตน พร้อมทั้งจะอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมชาวไทยภูยให้อยู่คู่กับลูกหลานรุ่นต่อ ๆ ไปได้ ผลการศึกษานี้ตรงกับแนวคิดของวิวัฒน์ชัย บุญยภักดี (2545: 12) ที่กล่าวว่าเมื่อมีการส่งเสริมสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวจึงก่อประโยชน์ขึ้น 2 ทาง คือ การอนุรักษ์หรือสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้าน และพัฒนาวัฒนธรรมพื้นบ้านให้เป็นทรัพยากรท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. การวิจัยเรื่องนี้มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อค้นหาสิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยวชุมชน โดยมีสิมวัดหนองบัวเจ้าป่าเป็นฐาน ผลการวิจัยพบว่าชุมชนมีผู้นำที่มีความพร้อมและมีทรัพยากรท่องเที่ยวที่เป็นสิ่งดึงดูดใจมากเพียงพอที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนั้น ควรมีการวิจัยในระยะต่อไปเพื่อหาแนวทางพัฒนาชุมชนหนองบัวเจ้าป่าให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2. คู่มือการท่องเที่ยวชุมชน “เยือนสิม ยลศิลป์” ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถนำไปใช้เป็นสื่อประชาสัมพันธ์ชุมชนแก่ผู้ที่สนใจ เป็นสิ่งพิมพ์ที่ทางโรงเรียนและชุมชนสามารถนำไปศึกษาเรียนรู้ถ่ายทอดให้กับคนอื่นและใช้อ้างอิงได้

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา แก้วเทพ. (2538ก). การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ : สภาคาทอริกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง. เสนอต่อ สำนักงานสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

พจนา สวนศรีและสมภพ ยี่จ่อหอ. (2556). คู่มือมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน. เชียงใหม่: หจก.วนิดาการพิมพ์.

รุ่งรัตน์ หัตถกรรม. (2545). แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวไหม ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. รายงานการค้นคว้าอิสระบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี (2545) ทรัพยากรการท่องเที่ยวงานเทศกาลประเพณี. ใน วัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช.